

DOI: <https://doi.org/10.69722/1694-8211-2025-60-141-147>

УДК: 37

Мелисова А., магистрант
adilamelisovna@gmail.com
ORCID: 0009-0007-1417-9119
К. Тыныстанов ат. ЫМУ
Каракол ш., Кыргызстан

САТЫБАЛДЫ НААМАТОВ – ӨЗ МЕЗГИЛИНИН НОВАТОР МЕТОДИСТИ

Билим берүү системасы ар дайым коомдун өнүгүүсүндө маанилүү орунду ээлеп келген. Педагог-методисттер бул системанын негизги тиреги болуп саналат. Алардын билим берүү процессиндеги ролу өзгөчө мааниге ээ, анткени билим берүүдө ар түрдүү ыкмаларды иштеп чыгып, мугалимдерди жана билим алуучуларды билим берүүнүн алдыңкы тажрыйбалары менен тааныштырат.

Совет бийлигинин алгачкы жылдарында Кыргызстанда жана башка союздук республикаларда сабатсыздык чоң көйгөй болуп, элдин көпчүлүк бөлүгү окуй жана жаза албаган, бул болсо, өз кезегинде, коомду социалдык жана экономикалык жактан өнүктүрүүгө олуттуу тоскоолдук жараткан. Сатыбалды Наматов – мына ушундай максатты ишке ашыруу үчүн, деген эле кыргыз элинин сабаттуу болушуна, сапатуу жана учурдун талабына жооп берген окуу китептерин иштеп чыгууга, эң негизгиси, кыргыз тилин окутуунун методикасынын өзүнчө илим катары калыптанышына өзгөчө салым кошуп, өз учурунда өтө сабаттуу, билимдүү болгон агартуучу. Анын өмүр жолу, агартуучулук ишмердүүлүгү, калтырган бай педагогикалык, методикалык мурастары ар тараптан изилденүүгө тийиш. Биздин чакан макалабызда аз болсо да анын жаңычылдык сапаттарына, азыркы учурда да актуалдуулугун жоготпогон айрым эмгектерине саресеп салууга аракет кылдык.

***Түйүндүү сөздөр:** методика, новатор, кыргыз тили, окуу китеп, окутуу, сабаттуулук, билим берүү, методист, алиппе, метод.*

Мелисова А., магистрант
adilamelisovna@gmail.com
ORCID: 0009-0007-1417-9119
ИГУ им. К. Тыныстанов, г. Каракол, Кыргызстан

САТЫБАЛДЫ НААМАТОВ — НОВАТОР-МЕТОДИСТ СВОЕГО ВРЕМЕНИ

Система образования всегда занимала важное место в развитии общества. Педагоги-методисты являются основной опорой этой системы. Их роль в образовательном процессе имеет особое значение, поскольку они разрабатывают различные методы обучения и знакомят учителей и учащихся с передовым опытом в области образования. В первые годы советской власти в Кыргызстане и других союзных республиках неграмотность была серьёзной проблемой, и большая часть населения не умела ни читать, ни писать. Это, в свою очередь, создавало значительные препятствия для социального и экономического развития общества. Сатыбалды Нааматов был тем человеком, который стремился решить эту проблему. Он внёс значительный вклад в развитие грамотности кыргызского народа, разработку качественных учебников, отвечающих требованиям времени, и, самое главное, в становление методики преподавания кыргызского языка как отдельной науки. Он был высокообразованным просветителем своего времени. Его жизненный путь, просветительская деятельность и оставленное им богатое педагогическое и методическое наследие заслуживают всестороннего изучения. В нашей небольшой статье мы постарались хотя бы в малой степени обратить внимание на его новаторские качества и некоторые его труды, которые до сих пор остаются актуальными.

Ключевые слова: методика, новатор, кыргызский язык, учебник, обучение, грамотность, образование, методист, алиппе, метод.

Melisova A., master's student

adilamelisovna@gmail.com

ORCID: 0009-0007-1417-9119

*K. Tynystanov Issyk-Kul state university
Karakol, Kyrgyzstan*

SATYBALDY NAMATOV WAS AN INNOVATIVE METHODOLOGIST OF HIS TIME

The education system has always played an important role in the development of society. Teachers and methodologists are the backbone of this system. Their role in the educational process is of special significance, as they develop various teaching methods and introduce teachers and students to advanced practices in education. In the early years of Soviet power in Kyrgyzstan and other Soviet republics, illiteracy was a serious problem, and a large part of the population could neither read nor write. This, in turn, created significant obstacles to the social and economic development of society. Satybaldy Namatov was one of the people who strove to address this issue. He made a significant contribution to the literacy of the Kyrgyz people, the development of high-quality textbooks that met the demands of the time, and, most importantly, the establishment of Kyrgyz language teaching methodology as a separate science. He was a highly educated educator of his time. His life journey, educational activities, and the rich pedagogical and methodological legacy he left behind deserve comprehensive study. In our brief article, we have attempted, even if only to a small extent, to highlight his innovative qualities and some of his works, which remain relevant to this day.

Key words: Methodology, innovator, Kyrgyz language, textbook, teaching, literacy, education, methodologist, alphabet book, method.

Билим берүү системасы ар дайым коомдун өнүгүүсүндө маанилүү орунду ээлеп келген. Педагог-методисттер бул системанын негизги тиреги болуп саналат. Алардын билим берүү процессиндеги ролу өзгөчө мааниге ээ, анткени билим берүүдө ар түрдүү ыкмаларды иштеп чыгып, мугалимдерди жана билим алуучуларды билим берүүнүн алдыңкы тажрыйбалары менен тааныштырат.

Совет бийлигинин алгачкы жылдарында Кыргызстанда жана башка союздук республикаларда сабатсыздык чоң көйгөй болуп, элдин көпчүлүк бөлүгү окуй жана жаза албаган, бул болсо, өз кезегинде, коомду социалдык жана экономикалык жактан өнүктүрүүгө олуттуу тоскоолдук жараткан. Мындай абалда билим берүүнүн негизги максаты жапырт сабатсыздыкты жоюу болгон. Бул максатты ишке ашыруу үчүн жаңы окутуу программалары, методикалык колдонмолор жана окуу китептери керек эле.

1920-30-жылдар Кыргызстандагы билим берүү тармагында чоң өзгөрүүлөр жана жетишкендиктердин мезгили болду. Бул убакта сабатсыздыкты жоюу жана жаңы билим берүү системасын калыптандыруу иштери мамлекеттин негизги приоритети болгон. Окумуштуулар, педагог-методисттер бул процесстин алдыңкы саптарында туруп, билим берүү системасын өркүндөтүүдө маанилүү ролду ойногон [4]. Методист-окумуштуулар жаңыча билим берүү системасын түзүү жана окутуу ыкмаларын иштеп чыгуу үчүн бир катар иштерди аткарышты. Алардын негизги милдети – сабатсыздыкты жоюу менен катар балдарды жана чоңдорду окутуунун натыйжалуу жолдорун иштеп чыгуу жана практикага киргизүү эле. Бул иш-чаралар 20-30-жылдардагы окумуштууларга жана методисттерге чоң жоопкерчиликти жүктөгөн. Мына ушунда республиканын эл агартуу иштерин жакшыртуу үчүн ондогон китептерди бастырып, анын методикасын алгачкылардан болуп иштеп чыккан көрүнүктүү окумуштуу-

методисттердин бири Сатыбалды Наматов болгон. Ал агартуу жаатында бар болгону он жылча иштесе да, узак жылдар иштеген окумуштуу-методисттерден кем эмес мурас калтырганы эмгектеринен эле белгилүү болуп турат.

Педагог-методисттердин коомдогу ролу билим берүү системасынын сапатын жогорулатууга түздөн-түз байланыштуу. Алардын иши билим берүүнүн өнүгүшүнө, коомдун интеллектуалдык потенциалын жогорулатууга жана келечек муундарды тарбиялоого багытталган. Педагог-методисттердин тажрыйбасы жана билими мугалимдерге өз ишин натыйжалуу аткарууга жана окуучулардын билим деңгээлин жогорулатууга жардам берет.

Сатыбалды Нааматов да өз мезгилинин педагог-методисти катары ошол кездеги билим берүү тармагында сабак өтүүнүн мыкты ыкмаларын билген жана өзгөчө тажрыйбасы бар адис болгон. Ошондуктан С. Наматов кыргыз мектептеринин башталгыч класстары үчүн окуу китептерин, кошумча окуу куралдарын, методикалык эмгектерин түзүүгө редактор болуп, техникумда мугалим болгондон тартып, алгач А. Шабданов менен бирдикте аялдар үчүн “Туңгуч” алиппесин, Э. Арабаев, Б. Курманов менен бирдикте “Биздин мектеп” алиппесин түзүшөт. Анан өз бетинче иштөө менен “Жаш эпкиндүүлөр” (1931), “Кичинекей колхозчу” (1932), “Окуу китеби” I бөлүк (1933), “Окуу китеби” II бөлүк, сабатсыз жана чала сабаттуулар мектеби үчүн “Окуу китеби” (1932), сабатсыздар үчүн “Окуу китеби” (1930), “Алиппеден кийинки окуу китебин” (1934) жазып, биринин артынан экинчиси көп нускада китеп болуп басылат. “Кичинекей колхозчу” алиппесинде ага чейинки басылган алиппе китептериндеги кемчиликтерди оңдоп, бир катар алымча-кошумчалар киргизилет. Бул эмгектери сабактардын мазмунун байытуу, окутуу ыкмаларын өнүктүрүү жана окуу процессин жакшыртууга багытталган жана мугалимдерге методикалык жардам көрсөткөн [5].

Албетте, бул эмгектерди жарыялоодо башка тектеш жана орус тилинде басылган алиппе китептерин үлгү катарында пайдаланып, окуучулардын жаш өзгөчөлүктөрүнө байланыштуу көлөмү жагынан кыска, мазмуну жагынан түшүнүктүү тексттер көп киргизилген. Ошол мезгилдин идеологиялык саясатына ылайык, китепке кирген материалдардын идеялык саясий мазмунуна да өзгөчө көп көңүл бөлүнгөн. Өзгөчө, В. И. Ленин, комсомол, пионер, кооператив, канаттуулар, жапайы айбандар, жыл мезгилдери, жумушчу-дыйкан өкмөтү, Кызыл Армия жөнүндөгү тексттер көп берилген. Балдардын аң-сезимине мектеп турмушун терең киргизүү, аларды коомдук иштерге активдүү тартуу максатында кызыл бурч, Октябрь балдары, орок-балка, класс сыяктуу темаларды камтыганын байкоого болот. Экинчиден, окутуунун методу жаңыртылып, мында көбүнчө бүтүн сөз, сүйлөм методу жетекчиликке алынган.

“Алиппеде” балдардын ой жүгүртүүсүн жакшыртууга, сөз өстүрүү жумуштарын өркүндөтүүгө байланыштуу тексттер, сюжеттүү сүрөттөр берилген. Мында алиппеге чейинки мезгилге жети бет берилсе, алиппе мезгилинде тыбыш жана тамганын угулушу, жазылышында болгон айырмачылыгына токтолуп, алардын оор-жеңилдигине карата үйрөтүүгө бир катар өзгөртүүлөр киргизилген. Ошондой эле муун түзүлүшүнө карай ачык, жабык болуп бөлүнүшү эсепке алынып, алиппе китебинин башына оңойлору, жеңилдери берилсе, татаал жана кыйындары китептин аягына калтырылган. Кандай болгондо да, тыбыштардын аталышына, тамгалардын жазылышына, алардын сөздө көп колдонулушуна карай баскычтарга бөлүштүрүү жагы ушул алиппеден башталган. С. Наматов түзгөн китебинде айрым кемчиликтер болгонуна карабастан, илимий-методикалык жагынан түзүлүшү жакшырып, көрсөтмөлүүлүгүн жакшыртуу менен окуучулардын сабатсыздыгын жоюуда бул китептин аткарган кызматы өтө чоң болгон.

Калган окуу китептери жөнүндө да ушунун өзүн айтууга болот. Анткени кийин сапаттуу окуу китептерин жазуу үчүн бир кыйла шарттар түзүлүп, алдыңкы мугалимдердин тажрыйбалары топтолуп, жаңы окуу китептери жазылуу менен жаңы окуу планы жана программалары түзүлүп, окутуу ишинде бир катар жылыштар болгон [5].

Жыл өткөн сайын С. Наматов өз бетинче көп иштөөнүн натыйжасында билимин жана тажрыйбасын жогорулатып, пединститутта окутуучу, эл агартуу комиссариатында методист болуп иштөө менен республиканын мугалимдер коомчулугунда аты белгилүү болгон. Ал башталгыч жана жогорку класстар үчүн кыргыз тилинин программасын түзүүгө катышып, мектеп окуучулары, сабатсыз жана чала сабаттуулар үчүн окуу китептеринен тышкары кошумча окуу куралдарын, аны окутуунун методикалык көрсөтмөлөрүн, көнүгүүлөр жыйнактарын түзүү боюнча бирден-бир адис болгон. Анын кыргыз тилин окутуунун методикасы боюнча жазган “Башталгыч мектептер үчүн кыргыз тилинин метод көрсөткүчү”, “Алиппе китебин окутуунун методикасы”, “Тилибиздин методикасынан”, “Кыргыз тилин окутуунун методикасы” ж. б. китептери өз мезгилинин мугалимдери үчүн эң керектүү таяныч, көп пайдаланган бирден-бир китептерден болгонун байкайбыз. Бара-бара жергиликтүү эл агартуу органдары тарабынан көп жерде өткөрүлгөн кыска мөөнөттүү курстар аркылуу мугалимдер кадрларын даярдоо маселеси ийгиликтүү түрдө чечиле баштайт. Курстун бүтүрүүчүлөрү С. Наматов жазган кыргыз тилин окутуунун методикасын окушуп, жаштарга билим жана тарбия берүүнүн сапатын жогорулатуу боюнча иштиктүү чаралар көрүлөт.

С. Нааматовдун изилдөөлөрүнүн жана окутуу тажрыйбаларынын бири "бүтүн сөз" жана "сүйлөм" методун кыргыз тилин окутуу практикасына киргизүү болгон. Алгач ийгиликтүү эксперимент катары башталган бул метод кийинчерээк өзүнүн эффективдүүлүгүн көрсөткөн жок жана кайрадан "тыбыш" методуна кайрылууга алып келди. "Бүтүн сөз" методу (англисче "Whole Word Method") башында Америкада чондорду окутуу үчүн иштелип чыккан жана "америка методу" деп аталган. С. Нааматов бул методду кыргыз алиппесине жана окуу китептерине киргизүүгө аракет кылган. "Бүтүн сөз" методунун негизги өзгөчөлүгү — окуучулар алгач айрым тамгаларды үйрөнүүдөн мурун толук сөздөрдү окуп үйрөнүшөт. Мунун максаты — окуучулардын көңүлүн тек гана тамгаларга бурбастан, сөздөрдү жана сүйлөмдөрдү толугу менен түшүнүүгө багыт берүү болгон. Бул метод кыска убакыт ичинде окутууда колдонулуп, мугалимдерге жаңы перспективаларды сунуштаган. Бирок Нааматовдун изилдөөлөрү жана тажрыйбасы көрсөткөндөй, "бүтүн сөз" методу жаш балдарды окутууда кыйынчылыктарды жараткан. Анткени бул метод чондорду окутууда натыйжалуу болсо да, кичинекей балдардын тил үйрөнүү процессине ылайык келбей, алар үчүн түшүнүктүү жана натыйжалуу болбогон.

"Бүтүн сөз" методу иш жүзүндө аз гана убакытка колдонулуп, балдарды окутууда ийгиликсиз болгондуктан, кайрадан "тыбыш" методуна кайтып келүүгө туура келген. "Тыбыш" методу балдарды алгач жеке тамгаларды таанууга жана андан кийин сөздөрдү курап үйрөнүүгө багытталган. Бул ыкма балдар үчүн жеңилерээк жана түшүнүктүүрөөк болуп чыккан, анткени ал баскычтуу үйрөнүү процесси аркылуу билимди эффективдүү өздөштүрүүгө мүмкүндүк берген. Бүтүн сөз методуна кызыгып, биз бир аз изилдөө жүргүзүп көрдүк жана төмөндөгүдөй маалыматка ээ болдук

"Бүтүн сөз методу" 19-кылымдын аягында жана 20-кылымдын башында пайда болгон жана аны иштеп чыгуу идеясы **Томас Хопкинс Галлодет** (Thomas Hopkins Gallaudet) аттуу америкалык педагогго таандык. Галлодет угуу жөндөмү чектелген адамдарга, айрыкча, укпай калган балдарга окууну үйрөтүү максатында бул ыкманы

иштеп чыккан. Анын максаты тамгалар менен тыбыштарды окутпастан, толук сөздөрдү визуалдык жактан таанып-билүүгө багыттоо болгон.

Бул метод Америкада 19-кылымдын аягында жана 20-кылымдын башында популярдуулукка жетишкен. Ошол учурда ал, айрыкча, чоңдорду окутууда колдонулган, анткени чоңдор сөздөрдү контексттен таанып, ылдамыраак окуп үйрөнө алышкан. "Whole Word" методу окуучуларга сүрөттөр же визуалдык материалдар менен чогуу чоң, маанилүү сөздөрдү үйрөтүүгө багытталган. Балдар тамгалардын же тыбыштардын жеке маанисин түшүнүүдөн мурун, сөздүн формасын жана көрүнүшүн толук үйрөнүп, ошону менен окуганды башташкан. Бул методду анализдеп көрсөк, балдар толук сөздөрдү көрүп, визуалдык жактан таанып, жаттайт. Сөздөр тыбыштарга же тамгаларга бөлүнбөй, бир бүтүн көрүнүш катары окутулат. Көпчүлүк учурда бул метод сүрөттөрдү же күнүмдүк турмушта колдонулуучу белгилүү сөздөрдү колдонууга багытталат. Балдар тамгалардын тыбыштык корреляциясын үйрөнүүдөн мурун, сөздөрдүн маанисин контексттен чыгарат. Албетте, анын артыкчылыгы болуп чоңдорду окутуу үчүн ылайыктуулугу эсептелген, чоңдор тилди үйрөнүүдө сөздөрдү контексттен жана визуалдык материалдардан оңой таанып, тез окуй алышат. Окуучулар көп колдонулган сөздөрдү жана фразаларды визуалдык жактан таанып, ылдам окуганды үйрөнүшөт. Ошону менен катар эле анын кемчиликтери да сезилген. Алар: тыбыштык аң-сезимдин өнүгүүсүн артта калтырган, балдар айрым тамгаларды жана тыбыштарды билбей, тексттин ичинен бир гана белгилүү сөздөрдү таанып калса, кийинчерээк жаңы сөздөрдү үйрөнүү жана окулбаган тексттер менен иштөө татаалдашкан. Демек, бул метод жаш балдар үчүн кыйынчылык жаратып, балдардын негизги тыбыштардын жана тамгалардын байланышын түшүнмөйүнчө, жаңы сөздөрдү окуй албай калуу коркунучу болгон. Экинчиден, тамгалардын маанисин билбегендиктен, визуалдык таанып-билүүгө гана таянгандыктан, жаңы же тааныш эмес сөздөрдү окуп жана жазып үйрөнүүдө кыйынчылыктарга дуушар болушат.

Ошентип, "Whole Word" методу көптөгөн изилдөөлөрдө анча натыйжалуу эместиги далилденген. Ошондуктан көптөгөн өлкөлөрдө, анын ичинде Америкада бул метод акырындык менен "фонетикалык методдор" менен алмаштырылган.

Демек, С. Нааматов өз мезгилинде өтө изденген, жаңычыл методист-окумуштуу экенин да ушул эле метод менен далилдеген десек болот. Анткени ошол мезгил үчүн америкалык метод жөнүндө жазылган эмгек менен таанышуу деле оңойго турбаса керек.

С. Нааматов тилди үйрөтүүдө грамматикалык темаларды окутууну жөнөкөйлөтүү үчүн бир катар колдонмолорду жана баракчаларды иштеп чыккан. Анын эмгектери, айрыкча, 3- жана 4-класстар үчүн арналган материалдар мугалимдерге сабактарды натыйжалуу өткөрүү үчүн чоң жардам болгон.

3-класс үчүн жазылган "Сүйлөмдүн ээ, баяндоочун окутуу" жана "Сүйлөмдүн айкындооч мүчөлөрүн окутуу" китептеринде сүйлөм түзүү жана анын негизги мүчөлөрүн аныктоо боюнча сабактын методикалык үлгүлөрү берилген. Бул китептер окуучуларга грамматикалык билимдерди жогорку деңгээлде түшүндүрүүгө багытталган.

4-класстар үчүн түзүлгөн "Көп ээлүү бирикме сүйлөм", "Каратма сөздү окутуу", жана "Грамматикалык текшерүү" аттуу баракчаларында татаал сүйлөмдөрдү үйрөтүү боюнча методикалык көрсөтмөлөр камтылган [2]. Бул колдонмолор мугалимдердин сабактарын натыйжалуу кылууга жана структуралык жактан түзүүгө жардам берген. Ал кезде методикалык жактан жетиштүү даярдыгы жок болгон мугалимдер үчүн мындай көрсөтмөлөр сабак өткөрүүдө чоң жардам болуп, окуу процессин жеңилдеткен.

С. Нааматовдун эмгектери кыргыз мектептеринин методикалык базасын түзүүдө жана мугалимдердин сабак өтүү жөндөмүн жогорулатууда зор роль ойногон. Анын методикалык колдонмолору жана грамматика боюнча жазган материалдары мугалимдер үчүн практикалык колдонмого айланып, сабак өткөрүүдө ишенимдүү курал катары кызмат кылган.

Ошол кезде билими тайкы, методикалык даярдыгы жетишсиз болгон мугалимдер үчүн С. Нааматовдун сабак үлгүлөрү чоң көмөк көрсөткөн. Бул колдонмолор мугалимдерге сабакты пландоо, грамматикалык материалдарды жеткиликтүү жана түшүнүктүү түшүндүрүү боюнча практикалык кеңештерди берген. Демек бул дагы С. Нааматовдун педагогикалык жаңычылдыктарынын бири десек болот.

С. Наматовдун биз көңүлгө ала турган дагы бир эмгеги болуп “Тунгуч” аялдар үчүн окуу китеби болгон. Ал – ошол мезгил үчүн аялдардын билим алууга болгон умтулуусун канагаттандыруу максатында жазылган ал эмгектердин бири. 1929-жылы Кыргызстандын алгачкы мугалимдеринин бири жана билим берүү реформатору катары кыргыз аялдарына арналган “Тунгуч” деп аталган окуу китебин жазууга салым кошкон.

“Тунгуч” китеби аялдар үчүн атайын жазылган алгачкы окуу китептердин бири катары өзгөчө мааниге ээ. Ажыйман Шабданов менен биргеликте жазылган бул китеп 5000 нускада жарык көргөн жана кыргыз аялдарынын билим деңгээлин көтөрүүдө жана коомдогу ордун бекемдөөдө эбегейсиз роль ойногон. Аялдардын сабатсыздыгын жоюу аркылуу жаңы коомдук мамилелерге жана жаңы турмушка болгон көз караштарын калыптандыруу кеңеш өкмөтүнүн башкы максаттарынын бири болгон жана бул китеп дал ошол максатка жетүүгө багытталган.

“Тунгуч” китебине киргизилген 68 тексттин көпчүлүгү аялдардын турмушу, кеңеш өкмөтүнүн аялдарга жасаган камкордугу жана социалдык өзгөрүүлөрдү даңазалаган темаларга арналган. Бул мезгилдеги тексттер жалпы эле саясий жана социалдык багытта жазылган, анткени кеңеш өкмөтү элди жаңы идеологияга багыттап, коомдун бардык катмарларына билим берүү аркылуу коомду өзгөртүүгө аракет кылган [1].

Китептин эң алдыңкы бөлүгү “Кыргыз аялдары Октябрь өзгөрүшүнө чейин жана Октябрь өзгөрүшүнөн соң” деген темада башталып, анда кыргыз аялдарынын эски жана жаңы турмушу салыштырмалуу түрдө баяндалган. Бул бөлүмдө аялдарга кеңеш өкмөтүнүн мыйзамдарын үйрөнүүнүн зарылдыгы баса белгиленип, сабатсыздыкты жоюу коомдук турмушта толук кандуу роль ойноого шарт түзөрү айтылган. Ошол кездеги коомдо арткы планда калган аялдардын укуктарын коргоо идеяларын колдоп, аларды билим алууга, жаңы жашоого умтулууга үндөгөн.

Китептин экинчи бөлүгү балдарды туура тарбиялоо тууралуу тексттерди камтыган. “Бала тарбиялоо жөнүндө”, “Жаңы төрөлгөн баланын салмагын өлчөө”, “Баланы эне сүтү менен асыроо” жана башка тексттерде ата-энелерге балдарды туура тарбиялоо боюнча кеңештер берилген. Бул тексттерде баланын ден соолугун сактоо жана аны туура багуу боюнча так көрсөтмөлөр жазылган, бул ошол мезгилдеги көпчүлүк кыргыз аялдары үчүн өтө пайдалуу болгон. Анткени ошол учурда көптөгөн аялдар өз балдарын туура багуу боюнча жетиштүү маалыматка ээ эмес болчу.

Ошондой эле кыргыздардын көчмөн турмушуна ылайыкташкан бешиктин пайдалуу жактарын белгилеп, ошол эле учурда бешиктин баланын эркин өнүгүүсүнө терс таасири тиерин айтып өтүшкөн. Бул текст аркылуу авторлор салттык турмушка илимий көз караш менен карап, алдыңкы ой-пикирлерди киргизүүгө аракет кылышкан [1]. Сатыбалды Наматовдун “Тунгуч” китеби кыргыз аялдары үчүн гана эмес, жалпы кыргыз элинин билим деңгээлин көтөрүүгө чоң салым кошкон. Китеп аялдардын сабатсыздыгын жоюуда, коомдук турмушка активдүү аралашуусунда жана үй-бүлөлүк

баалуулуктарды бекемдөөгө багытталган кеңештери менен өзгөчөлөнүп, ошол учурдун социалдык-экономикалык шарттарына жооп берген.

Сатыбалды Наматов – кыргыз элинин сабаттуу болушуна, сапатуу жана учурдун талабына жооп берген окуу китептерин иштеп чыгууга, эң негизгиси, кыргыз тилин окутуунун методикасынын өзүнчө илим катары калыптанышында өзгөчө салым кошкон, өз учуру үчүн өтө сабаттуу, билимдүү болгон агартуучу. Анын өмүр жолу, агартуучулук ишмердүүлүгү, калтырган бай педагогикалык, методикалык мурастары ар тараптан изилденүүгө тийиш. С. Наматов түзгөн алиппе жана окуу китептери саны жагынан гана көп болбостон, илимий-методикалык түзүлүшү жагынан да жогорку деңгээлде жазылган. Ал алиппе, окуу жана грамматика сабактарын окутууга байланыштуу методикалык китептерди жазууга активдүү катышуу менен, башталгыч класстарда кыргыз тилинин айрым темаларын окутуу боюнча сабактын болжолдуу план-конспектилерин да талаптагыдай иштеп чыккан. Башка республикаларда басылган эне тилин окутуу методикасынын табылгаларын жалпылаштыруунун натыйжасында кыргыз тилин окутуу методикасынын дидактикалык принциптерин негиздей алган.

Кыргыз тилин окутууда терең билим берүү жана көрсөтмөлүүлүк принцибине чоң маани берип, бүгүнкү сабакты өткөн сабактын уландысы катары байланыштыруу менен окуучуларга кыргыз тилинен системалуу билим берүүгө жетишкендей кылып окутууга чакырган. Ошондой эле окуучулардын сабакка болгон активдүүлүктөрүн жогорулатып, ар бир сабакты окуучулар кызыккандай деңгээлде уюштуруу жагын сунуш кылат. Сабакта окуучуларга китептеги эрежелерди гана үйрөтүп, аны жаттап алуу менен чектелбей, ага чыгармачылык менен мамиле кылып, ар бир теманы канчалык өздөштүргөнүнө байкоо жүргүзүүнүн натыйжасында турмушта колдоно алышына жетишүүсүн талап кылган. Ал жөнүндө профессор К. К. Сартбаев белгилегендей: “...С. Наматовдун жазган методикалык эмгектери кыска мөөнөттүү курстарды бүтүрүп чыккан мугалимдердин практикалык машыгууларын жакшыртуу жагынан чоң жардам берген. Анын үстүнө, эне тилин окутуу методикасы боюнча колго ала турган эмгек эмес, көлөмдүү макала жок болуп, андай китепке абдан муктаж болуп турган кезде жарык көрдү. Чын-чынына келгенде, ушул методикалык китептеринде айтылган пикирлер, сунуштар азыр да өзүнүн баалуу жактарын жоготкон жок. Эгерде С. Наматов ак жеринен репрессияга туш болбогондо, илимий-методикалык эмгектерин андан ары улантып, кыргыз тилин окутуунун методикасы боюнча ондогон жаңы китептерди жазып, ага тиешелүү бардык маселелерди иштеп чыккан көрүнүктүү окумуштуулардын биринен болмок эле” [6]. С. Нааматовдун методикалык эмгектерин ар тараптан илимий негизде иликтеп, бүгүнкү күндө билим берүүдө заман талабына ылайыктап пайдалансак, биздин оюбузча, билим берүүдө дагы далай ийгиликтер жаралмак.

Адабияттар:

1. Наматов, С. Тунгуч [Текст] / С. Нааматов, А. Шабданов. - Фрунзе, 1929.
2. Наматов, С. Башталгыч мектептер үчүн кыргыз тилинин методикалык көрсөткүчү [Текст] / С. Нааматов. - Фрунзе, 1935.
3. Осмонкулов, А. Кыргызстандагы революциядан мурдагы агартуу жана эне тилин тарыхынын очерки [Текст] / А. Осмонкулов. - Бишкек, 2001.
4. Осмонов, Ө. Ж. Кыргызстан тарыхы [Текст] / Ө. Ж. Осмонов, А. А. Асанканов. - Бишкек, 2001.
5. Өмүрзаков, Ө. Сатыбалды Наматов – окумуштуу педагог [Текст] / Ө. Өмүрзаков. - Бишкек, 2002.